

Méhlegelő-fejlesztés mezővédő erdősávok létesítésével – II.

Egy méhész-erdész szemével...

Lászka István Attila – okl. erdőmérnök, okl. agrár-mérnök-tanár, méhész

Cikksorozatam első részében a mezővédő erdősávok történetét, az előnyös és hátrányos tulajdonságaikat, méhészeti jelentőségüket és hasznosításukat mutattam be. Most a létesítés, a méhlegelőként alkalmazható fa- és cserjefajok, illetve fajták megválasztásának szempontjait szeretném kifejteni – méhész-erdész szemmel – a teljesség igénye nélkül.

Mindennek az alapja a termőhely: a telepítendő terület klimatikus és hidrológiai viszonyai, a talajtípus, a termőréteg vastagsága. Ezen tényezők meghatározásához termőhelyfeltárási szakvéleményre van szükség.

Ha ez megvan, ez alapján kaphatunk képet arról, hogy az adott területre milyen fafajok, illetve fajták telepíthetők. Méhészek közül sokan nincsenek tisztában ennek a folyamatnak a menetével, jogszabályi hátterével, de nemcsak az ilyen jellegű pályázat vagy az erdőtörvény előírásaival, hanem más rendelkezésekkel sem.

Egy zalai méhész például nem válthatott művelési ágat és nem telepíthetett akácost a felhagyott szőlőültetvénye helyére, mert a Hegyközség nem engedte a terület történelmi borvidék jellege miatt. Magát a termőhelyfeltárást egyébként akkor is érdemes elvégeztetni, ha nem pályázunk EU-s vagy hazai forrásokra, de nagy területen akarunk erdősávot létrehozni, az esetleges talajhibák miatt.

A fafajmegválasztás

Sok fás szárú növény ültetése, telepítése célszerű lehet a méhlegelőink fejlesztése szempontjából. Amennyiben viszont külterületen kívánunk például mezővédő erdősávot létrehozni, az erdőtörvény a faj/fajtaválasztékot erősen szabályozza. Sok idegenhonos, egzóta növény – mely jó lehet a nektár és/vagy virágpór hordása szempontjából – ültetése, telepítése nem engedélyezett, ezért ebben a kérdésben nagyon körültekintően kell eljárni.

Ilyenek például a *gyalogakác*, *japánakác*, *gledícsia* (más néven *lepényfa* vagy *krisztustövís*), a *kínai mézesfa* (*evódia*), a *csörgőfa*, a *bálványfa*, a *keskenylevelű ezüstfa* (*olajfűz*) vagy éppen a *császárfa* (ez utóbbi méhészeti jelentősége amúgy is nagyban megkérdőjelezhető egyelőre). A másik fontos szempont a fafajok egymással való elegyíthetőségének a kérdése.

Ideális méhlegelő-mezővédő erdősáv szerkezetek

A következőkben néhány táblázat segítségével szeretném a méhészeti szempontból is szóba jöhető fa- és cserjefajok megválasztását megkönnyíteni. Ezeket a táblázatokat úgy alkottam meg, hogy két szakirodalom forrásadatait egyesítettem. *Schmidt Gábor – Varga Gábor* szerkesztésében kiadott *Famutató – Fásítási útmutató tervezéshez, kivitelezéshez és fenntartáshoz* című szakkönyv adatait vettem alapul úgy, hogy az egyes fajokhoz hozzátársítottam *Irmgard Diemer*-féle nektár/virágpór hozamjelző számokat.

A növényekre megadott hazai magassági méretek szabad állásban lévő példányokra vonatkoznak. Állományszerűen telepítve a lombos fák a táblázatban megadottnál akár 30–50%-kal magasabbra nőnek. Nyilván ez függ a talajtól, a termőhelytől; összességében egy országos átlagadattal kívánom szolgálni.

Az egyes fajok várható magasságának ismerete a helyes mezővédő erdősáv szerkezet kialakítása miatt fontos. A jó sáv keresztmetszetét tekintve háromszög kialakítású. Két szélén cserjesor – ez pályázati támogatás segítségével létrehozott sávnál követelmény is. Azt követően közepes magasságú cserjékből vagy fafajokból létrehozott sor, illetve sorok. Majd a sáv közepén még magasabb növekedésű fafajokból/fajtákból álló sor, illetve sorok.

Az ilyen kialakítás nemcsak a szél és a hó megfogását segíti elő a mezőgazdasági területen. A jól megválasztott fajok/fajták elegyítésével hosszan elnyúló, változatos virágpór- és nektárforrást is biztosíthatunk méhcsaládjaink számára.

Akác-turkesztáni szil kísérleti ültetvény

A szerkezetkialakításnál fontos szempont a fényigény. A sáv szélére mindenképpen fényigényes cserje-, illetve fafajokat kell telepítenünk. A sáv közepe felé, vagy második a lombkoronaszintbe a félnyírókat igénylő, árnyéktűrő fajokat. Mivel az erdősávok hosszú vonalas létesítmények az egyik oldal mindig naposabb, míg a másik árnyékosabb lesz az égtáj szerinti fekvés függvényében. Ültetéskor ezt is figyelembe kell venni, de mindez el is nyújtja a virágzási időt, ami méhészeti szempontból kedvező.

A légszennyezés tűrésének akkor van jelentősége, ha úthoz vagy ipari létesítményhez közel alakítjuk ki az erdősávunkat. A sötétítésnek a szikes talajok esetén, vagy a túlzott műtrágyázás, öntözés során van jelentősége, melynek hatására másodlagos szikesek jöhetnek létre. Előfordul, hogy az au-

1. táblázat. Mezőgazdasági területek fásítására ajánlott lombos fafajok

Lombos fafajok	Magasság (m)	Igény/tűrés				Alkalmazási terület				Javasolt tájcsoport					Megjegyzés	Virágzási idő (hó)	Hordás értékelése				
		Napfényigény	Vízigény	Légszennyezéstűrés	Sótűrés	Mezővédő sávok	Talajvédelem	Majorfásítások	Vízpart	Egyéb védősávok	Ny-Dunántúl	D-Dunántúl	Dunántúli-középheg.	Északi-középheg.			Kisalföld, Nyírség	Nagyalföld	Nektár	Virágpor	Mézharmat
Mezei juhar	15-20	☀️	1	2	1	=	=	=	1	=	1	2	2	1	1	2	imkd	IV-V.	2	1	*
Korai juhar	15-20	☀️	2			=	=	=			2	2	2	2	2	1	msa	IV-V.	3	2	*
Hegyi juhar	20-25	☀️	2			=	=	=			2	1	2	2	1	1	pá	IV-V.	4	2	*
Tatár juhar	4-6	☀️	1	1		=	=	=			2	1	1	2	2	2	mkd	IV-V.		2	
Mézgás éger	15-20	☀️	3			1			3		2	2	1	2	2	1	pá	II-V.		3	
Fehér fűz	10-15	☀️	3	3	2	=	=	=	3	=	1	1	1	1	2	2	mkd	III-V.	4	4	*
Bibircses nyír	10-15	☀️	2	3		=	=	=	2	=	2	2	1	2	2	1	mkr	IV-V.		2	*
Gyertyán	15-20	☀️	2			1	=	=	1		2	1	2	2	1	1	imkr	IV-V.		3	
Szelídgesztenye	15-20	☀️	2			=	=	=			2	2	1	1			mkr,be	VI-VII.	4	3	*
Csertölgy	>20	☀️	2	3	1	=	=	=			1	2	3	2	1	1	msa	IV-V.		2	*
Kocsánytalan tölgy	>20	☀️	2	2	2	=	=	=	1	=	2	2	3	3	1	1	msa	IV-VI.		3	*
Mezei szil	6-10	☀️	1	2	2	=	=	=			1	1	1	1	1	1	be	III-IV.		3	
Vénic szil	15-20	☀️	2		1	=	=	=	2		1	2	1		2	2	be	III.		3	
Turkesztán szil	6-10	☀️	1	2	2	=	=	=				1	1		1	2	mkr	IV.		2	
Kislevelű hárs	15-20	☀️	2	1		=	=	=			2	1	2	2	2	1	msa	VI.	3	1	*
Nagylevelű hárs	15-20	☀️	2	2		=	=	=			2	1	2	2	1	1	mkd,pá	VI.	3	1	*
Ezüst hárs	15-20	☀️	2	2		=	=	=			1	3	2				me	VI-VII.	3	1	*
Madárcseresznye	10-15	☀️	2	1	1	=	=	=	1		1	2	1	2	2	1	mkd	IV-V.	4	4	
Madárberkenye	6-10	☀️	3			=	=	=			2	1	2	2	1		mkr,pá	VI-VII.	2	2	
Barkócaberkenye	10-15	☀️	1	3	2	=	=	=			1	2	2	1	1	2	mkd	V-VI.	2	2	
Vadalma	6-10	☀️	2	1		=	=	=	2		1	1	1	1	1	1	msa	IV-V.	4	4	
Vadkörte	10-15	☀️	1	3	2	=	=	=			1	2	2	1	2	2	mkd	IV-v.	3	3	
Virágos kőris	4-6	☀️	1	3		=	=	=				2	2	1	1	1	mkd	IV-VI.		3	
Vadgesztenye	15-20	☀️	2			=	=	=	1	=	1	1	2	2	1	1	be	V-VI.	3	2	*

2. táblázat. Mezőgazdasági területek fásítására ajánlott lombos cserjék

Lombos cserjék	Magasság (m)	Igény/tűrés				Alkalmazási terület				Javasolt tájcsoport					Megjegyzés	Virágzási idő (hó)	Hordás értékelése				
		Napfényigény	Vízigény	Légszennyezéstűrés	Sótűrés	Mezővédő sávok	Talajvédelem	Majorfásítások	Vízpart	Egyéb védősávok	Ny-Dunántúl	D-Dunántúl	Dunántúli-középheg.	Északi-középheg.			Kisalföld, Nyírség	Nagyalföld	Nektár	Virágpor	Mézharmat
Kökény	3-5	☀️	1	2	1	=	=	=			1	2	2	2	2	2	msa	IV-V.	2	3	
Galagonya	3-5	☀️	1			=	=	=	1		1	2	2	2	2	2	imkd	V-VI.	3	2	
Húsos som	3-5	☀️	1	2	1	=	=	=			1	2	2	2	1	1	me, mkd	II-IV.	3	2	
Vörösgyűrű som	3-5	☀️	1	3	1	=	=	=	1		1	2	1	1	1	2	mkd	V.	2	1	
Közönséges mogyoró	3-5	☀️	1	2	1	=	=	=			1	2	1	1	1	2	mkd	II-III.	3	2	*
Csíkos kecskerágó	2-3	☀️	1			=	=	=			1	1	1	1	1	1	mkd, be	IV-V.		2	
Bibircses kecskerágó	1-2	☀️	1			=	=	=			1	1	1	1	1	1	mkd, be	IV-VI.		2	
Vesszős fagyal	3-5	☀️	1	3	2	=	=	=	1		1	1	1	1	1	1	me,msa	V-VII.	3	3	
Gyepűrösa	2-3	☀️	1	3	2	=	=	=	1		1	1	1	1	1	1	mkd	VI.	2	3	
Fekete bodza	3-5	☀️	2	2	1	=	=	=			1	1	1	1	1	1	me	V-VI.			*
Varjútövisbenge	3-5	☀️	1	3	1	=	=	=			1	1	1	1	1	1	me, mkd	V-VI.	2	1	

JELMAGYARÁZAT
Igény/tűrés, illetve javasolt tájcsoport

- 1 kevésbé alkalmas/tűri
2 alkalmas/jól tűri
3 nagyon alkalmas/tűri
4 kiválóan alkalmas/tűri
= ajánlott
x semmilyen területre nem javasolt

Vízigény:

- 1 szárazságtűrő
2 közepes vízigény
3 vízigényes

Fényigény:

- ☀️ teljes napfényt igényel
☀️ félárnyékot igényel
• árnyéktűrő v. árnyékkedvelő

Jelek a „Megjegyzés” rovatban:

- be betegségre vagy kártevőkre érzékeny
fa fagyérzékeny
ff fiatalon fagyérzékeny
lt laza talajt igényel
me melegigényes
mkr mészkérülő
imkr inkább mészkérülő
mkd mészkedvelő
imkd inkább mészkedvelő

- msa meszes és savanyú talajon egyaránt megél
pá páraigényes
inv! inváziós, özönnövény

Virágzási idő (hó)

I-XII. január–december

Hordás értékelése

- 1 gyenge
2 közepes
3 jó
4 kiváló
? nincs adat, kérdéses
* édesharmatot ad

tóutak gyakori sózásakor a sós hólé beszivárog a talajba és a közeli erdősávunkra ez káros hatással lehet. Ezt is érdemes figyelembe venni a fafajmegválasztásnál (de ennek inkább a közterületeken való fásításkor van nagyobb jelentősége).

Fontos szempont a fák vízigénye is. A helyi hidrológiai viszonyokról a termőhelyfeltárás során pontos képet kaphatunk. De a területen fellelhető lágy szárú növények is segítenek, hisz vannak üde, félszáraz, száraz, igen száraz viszonyokat jelzők közöttük. Egyesekből következtethetünk a talaj nitrogén- vagy mésztartalmára, míg mások jelenléte egy felszínközeli vízzáró rétegre, vagyis változó vízgazdálkodásra utalhat éppen.

Amennyiben a lehető legnagyobb térkihasználásra törekszünk a telepítendő területünkön, az ültetési hálózat megválasztásánál érdemes az ún. háromszög kötésű hálózatban gondolkodni. Fontos a fa- és cserjefajok víz- és fényigényének, valamint a napjárás figyelembevételével kitűzni a sor- és a távolságot. Háromszög kötés esetén minden második sor el van tolvá egy fél tőtávolsággal. Felülnézetben így „hatszögletű” (méhsejt alakú) növényteret lesz egy-egy faegyednek. Koronájuk fényélvezőbb lesz, több virágot hozhatnak és jobban kitöltik a rendelkezésükre álló teret (szemben egy négyzetes vagy téglalap alakú ültetési hálózattal). Ezzel a módszerrel akár 9%-kal több faegyed ültethető ugyanarra a területre.

Ha főfafajként akácban gondolkodunk, nagyok a variációs lehetőségeink. Többféle változatát, fajtáját elegyíthetjük, akár soronként váltogatva, akár a soron belül egymás után ültetve a különböző méhészeti vagy kettős hasznosítású kultivarokat.

Egy korábbi írásomban (mely a *Méhészet* szaklapban jelent meg) már utaltam arra, hogy jelenleg három méhészeti akácfaajtajelölt van bejelentve fajtaminősítésre. Ezek a „*Mézelő AC*”, „*Mézelő rózsaszín*” és a „*Debrecen 1-3*”. Bízunk abban, hogy néhány éven belül felkerülnek a Nemzeti Fajtajegyzékre és kereskedelmi forgalomban nagy mennyiségben megvásárolhatók lesznek a méhészek számára, mint új, kiváló hordást biztosító akácfaajták.

Ha a méhészeti jelentőségen túl a fahozamban is gondolkodunk, akkor érdemes lehet a 'Turbo' akáccal próbálkoznunk. Ez a fajta, akár 50–100%-kal gyorsabban nő, mint a közönséges akác. Nagy, terebélyes koronát fejleszt, ami meglehetősen szempontból előny. Ebből adódóan viszont a fehér akác klasszikus növényteret helyett, legalább a dupláját igényli. Így ligetesebb szerkezet alakul ki, ami adott esetben könnyebben is gyomosodik, viszont géppel jobban járható. A nagyobb sorköz miatt, idővel a kaptárok is elhelyezhetők a fák jótékony árnyalásában. Ez a nagyobb hálózat kedvezőbb lehet abban a tekintetben is, hogy az ilyen állományokban kevésbé szorul meg tavasszal a hideg, mint egy sűrűbb állományban. És a kései fagyok, a virágkezdemények sávós elfagyása kisebb mértékben érintheti az akácfaakat, biztosabb hordást szolgáltatva a méheknek.

Vájják, átalakítják az akácosokat, de telepítik is!

Sokan panaszkodnak a méhészársak közül, hogy sokfelé letermelik az akácosokat. Ráadásul egyszerre, egymáshoz közeli több erdőtömböt, erdőrésztet. Bizony akácosaink nagy része közel egy időben lett telepítve 30–40 évvel ezelőtt, vagy éppen sarjról felújítva. Ezek az állományok elérték a gazdasági vágásérettségi korukat. Ha tovább hagyjuk lábukon őket, tönkremegy az értékes faanyag.

Jelentős feladatokat ró az állami erdőgazdaságokra a szociális tűzifa program és a lakosság megnövekedett tűzifai-

génye is. De a magyar akácerdők ¾-e magánkézben van, ezt jó, ha tudjuk.

Egy-egy helyi méhészt érzékenyen érint, ha elvész a legfontosabb méhlegelője a környékén. Látni kell viszont az is, hogy az akáctelepítési lehetőségek és kedv újra növekedést mutatnak. A Nemzeti Erdőstratégia szerint az elkövetkezendő évtizedekben a cél, hogy hazánk területének 27%-át erdő borítsa (jelenleg 21%). A klímaváltozás figyelembevételével ennek az erdőterület-növelési célnak az eléréséhez az akác lehet az egyik, vagy talán a legfontosabb fafaj.

Fontos lenne, hogy a jövőben mindinkább teret nyerjenek mezőgazdaságunkban az agrárerdészeti rendszerek, melyek jelentős mértékben megnövelnék a méhlegelő lehetőségeinket is. A mezővédő erdősávok, fasorok, facsoporok létesítése ez a célt szintén szolgálná!

Minden tisztelettel azoknak a méhészeknek, akik évente legalább egy fát ültetnek! Jó lenne, ha ez az egész magyar

Turbo akác kísérleti ültetvény

méhészársadalomban egyfajta mozgalommá válna. Még tovább megyek! Ha a Magyar Méhészeti Nemzeti Programnak (MMNP) lenne a jövőben olyan eleme, hogy: „*Fás méhlegelő-fejlesztési támogatás*”. Ennek keretén belül például a méhcsaládszám függvényében lehetne méhészeti szempontból is hasznos fa- és cserjefajok csemetéit vásárolni a méhészeknek. *Ha például 50%-os arányban visszatérítenék az árát a nagyobb méretű, de drágább iskolázott, (esetleg földlabdás) kis- és nagylevelű hárs, ezüsthárs vagy éppen a nemesített akácfaajták csemetéinek, a jelenleg több mint 14 ezer MMNP támogatásra jogosult magyar méhész nagyot lendíthetne néhány év alatt ezen az ügyön.*

Nem beszélve arról, hogy a hazai szaporítóanyag-termelők, csemetekerti vállalkozók számára egy stabil, új piaci lehetőség nyílna. Az ő ágazatuk is sok sebből vérzett a múltban, mára viszont nekik is nyíltak újabb pályázati lehetőségek (pl. öntözőrendszerek korszerűsítésére).

Ágazati összefogással, együttes gondolkodással javíthatnánk egymás és szeretett méheink helyzetén, jövőjén (hisz az ő jövőjükön nagyban múlik a miénk, gondoljunk csak a megporzó munkájukra). A most indult országfásítási program szintén elősegítheti ezeket a célokat.

Nagymamám mondogatta, hogy „*lehet egy fa 'csak' árnyékot ad, de már azzal sok jót ad*”. És nekünk még hasznosabbat is: nektárt, virágport, propoliszt, mézharidot és hajnali harmatot faleveleken, fűszálakon, s az avaron. 🍯